

Tomaszewski, Eugeniusz

"W murach uniwersytetu. Patriotyczne tradycje wrocławskich studentów",
Mieczysław Pater,
Wrocław-Warszawa-Kraków 1962 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 9/3-4, 401-402

1964

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nej telegrafii elektromagnetycznej, prowadzonych w Petersburgu, a zwłaszcza o Schillingu, którego nazwisko pojawia się kilkakrotnie na stronicach książki.

Książka *Oersted i odkrycie elektromagnetyzmu*, tak jak zresztą i inne prace Dibnera, zasługuje na gorące polecenie miłośnikom historii nauki i techniki.

Bolesław Orłowski

Mieczysław Pater, *W murach uniwersytetu. Patriotyczne tradycje wrocławskich studentów*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków 1962, s. 170, ilustr. 18.

Wydana w serii *Wiedza o ziemi naszej* książka Mieczysława Patera poświęcona jest dziejom jawnych i tajnych polskich organizacji studenckich we Wrocławiu w latach 1811—1939. We *Wstępie* autor nawiązuje ponadto do sięgających jeszcze XVII w. tradycji młodzieży polskiej przybywającej wówczas do Wrocławia na naukę do szkół jezuickich. Początkowa cezura pracy związana jest z ożywieniem działalności uniwersytetu wrocławskiego, które nastąpiło po jego połączeniu z uniwersytetem z Frankfurtu nad Odrą. W okresie tym odsetek studentów polskich był tu bardzo poważny, a w roku akademickim 1813/1814 byli oni nawet w przewadze liczebnej.

Zdobywające w tym czasie w Prusach pewną popularność idee liberalne sprzyjały nie tylko rozwojowi samej uczelni, ale również rozkwitowi stowarzyszeń studenckich. Autor bardzo starannie wydołbuje wszelkie objawy wzajemnego zrozumienia i łączności między częścią niemieckich studentów i Polonią studencką we Wrocławiu, występujące w pierwszych dziesięcioleciach XIX w. Dopiero w późniejszym okresie polityka władz wytrwale dążyła do nadania niemieckim organizacjom studenckim charakteru nacjonalistycznego.

Do najpoważniejszych spośród polskich stowarzyszeń należały: Silesia, Polonia, a następnie powstałe w 1836 r. Towarzystwo Literacko-Słowiańskie, któremu autor poświęca szczególną uwagę, gdyż przez pół wieku odgrywało przodującą rolę w życiu polskich organizacji studenckich we Wrocławiu¹.

Z punktu widzenia historii nauki polskiej najbardziej istotne są te partie pracy Patera, które wykazują, że poczesne miejsce w programie działania organizacji studenckich zajmowały prace nad pogłębianiem studiów. Co więcej, niektóre z organizacji stawiały sobie za cel przysposobienie do samodzielnych poszukiwań i prac badawczych. Na zebraniach ogólnych i sekcyjnych Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego wygłaszano referaty i podejmowano dyskusje, które miały systematycznie pogłębiać znajomość języka, kultury i nauki polskiej. Obowiązek wygłaszania referatów spoczywał na wszystkich członkach Towarzystwa, a przy przyjmowaniu w poczet członków obowiązywała statutowa zasada składania rozprawy wstępnej, którą oceniała specjalna komisja.

Od chwili, gdy tendencje nacjonalistyczne zaczynały górować wśród władz uczelni, gdy zmierzano do zawieszenia, a w konsekwencji do skasowania lektoratu języka polskiego i zwinienia katedry języka i literatur słowiańskich, niektóre polskie organizacje studenckie nabierały po części charakteru uzupełniającego stu-

¹ Ponadto w drugiej połowie XIX w. do bardziej znanych organizacji polskich należały: działające przy biskupim seminarium duchownym Towarzystwo Polskich Górnoślązaków (Związek Utrakwistów), Związek Młodzieży Polskiej „Zet”, Towarzystwo Naukowe Górnośląskich Akademików, a w pierwszym czterdziestoleciu XX w., do 1939 r.: Związek Akademików Górnośląskich — Silesia Superior i Związek Akademicki — Piast, które weszły w skład Związku Akademików Polaków w Niemczech.

dium uniwersyteckiego. Wprawdzie ambitne zamiary niejednokrotnie przerastały możliwości, jednakże w gronie tym powstało wiele wartościowych opracowań, a niektóre spośród nich doczekały się publikacji.

Podobny cel — uzupełniania programu studiów i podejmowania samodzielnych badań — przyświecał również w tym kręgu próbom wydawania własnych czasopism. Do najważniejszych autor zalicza pismo „Znicz”, wydawane pod opieką Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, oraz „Marchołta”, związanego z Towarzystwem Wariatów albo Marchołtowiczów.

Prace badawcze napotykały znaczne trudności o charakterze formalnym, wśród których dużą rolę odgrywała sprawa dostępu do książki polskiej. W tej sytuacji specjalnego znaczenia nabierał fakt połączenia w 1885 r. kilku bibliotek istniejących przy polskich organizacjach w jedną Czytelnię Akademików Polaków. Do słabych stron polskich stowarzyszeń studenckich należało bowiem ich znaczne rozbitcie organizacyjne. Nawet z Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego wyłoniło się w 1878 r. niezależne Towarzystwo Medyczne, a w 1886 r. wyodrębniła się również sekcja filozoficzna.

Przez organizacje polskie przewinęła się poważna liczba członków. Samo tylko Towarzystwo Literacko-Słowiańskie miało ich ok. 900. Polskie organizacje studenckie we Wrocławiu wydały nie tylko wielu wybitnych działaczy na polu społecznym i politycznym, znanych później z udziału w powstaniach narodowych, lecz również ludzi zasłużonych dla rozwoju polskiej kultury i nauki. Autor wymienia tu: Karola Libelta, Wincentego Zakrzewskiego, Feliksa Nawrockiego, Antoniego Zygmunta Helcla, Józefa Kajetana Plebańskiego, Józefa Przyborowskiego, Władysława Nehringa, Ksawerego Liskego, Augusta Mosbacha, Ignacego Chrzanowskiego.

Autor podkreśla również pozytywną działalność niektórych profesorów, szczególnie Czecha — Jana Ewangelisty Purkyněgo, który przez długi okres sprawował funkcję prezesa Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, będąc jego gorliwym opiekunem, mecenasem i protektorem wobec władz, nie tylko uczelnianych². Ponadto do profesorów spieszących z owocną pomocą dla polskich organizacji studenckich należeli Polacy — Wojciech Cybulski i Władysław Nehring, a także Niemcy — Ryszard Roepell i Ludwik Gitzler. Działalność ich jest tym bardziej godna uwagi, że najczęściej pozostawała w sprzeczności z zamierzeniami władz niemieckich.

Treść książki Patera kończy się w 1939 r. 10 czerwca tego roku przerwały prace polskie organizacje studenckie we Wrocławiu, gdyż w atmosferze nasilającego się terroru hitlerowskiego władze uczelni wydalili wszystkich studentów narodowości polskiej.

Monografia Mieczysława Patera ma w zasadzie charakter popularyzujący. Wartość jej podnosi jednak fakt, że jest ona pierwszą pozycją w literaturze polskiej, która obejmuje całość dziejów polskiego ruchu studenckiego we Wrocławiu w wiekach XIX i XX.

Eugeniusz Tomaszewski

Stefan Bryła. Katedra Konstrukcji Budowlanych Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1963, s. 67, ilustr. 14 (wydawnictwo powielone).

W grudniu 1963 r. minęło 20 lat od dnia rozstrzelania przez hitlerowców znakomitego specjalisty konstrukcji stalowych, profesora Politechniki Warszawskiej Stefana Bryły. Z tej okazji Katedra Konstrukcji Budowlanych, którą ongiś prof. Bryła kierował, opracowała pamiątkową publikację.

² Por. sprawozdanie z uroczystości i wystawy we Wrocławiu poświęconych Purkyněmu w nrze 2/1960 „Kwartalnika“.